

DUNYOVIY VA DINIY MARIFAT UYGUNLIGI

Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti Samarqand filiali

*Talaba: **SULTONOV DILSHODBEK***

Anotatsiya- *Mazkur mavzuda dunyoiy va diniy ma'rifatning o'zaro uyg'unligi, ularning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni va inson ma'naviyatiga ko'rsatadigan ta'siri yoritiladi. Dunyoviy bilimlar — ilm-fan, texnologiya, tibbiyot va boshqa sohalarda insoniyat yutuqlarini ifodalasa, diniy ma'rifat — axloq, halollik, adolat va ruhiy kamolot mezonlarini belgilaydi. Ushbu ikki yo'nalishning uyg'unlashuvi insonda mukammal dunyoqarash, barkamol shaxs tarbiyasini shakllantirishga xizmat qiladi. Annotatsiyada aynan dunyoiy bilim va diniy qadriyatlar o'rtasidagi muvozanatga erishish zarurligi, ular bir-birini inkor etmasligi, balki to'ldirishi haqida fikr yuritiladi. Mavzu zamonaviy jamiyatda ma'naviy barqarorlikni ta'minlash, yosh avlodni har tomonlama yetuk qilib voyaga yetkazishdagi dolzarb jihatlarni ochib beradi.*

1-Kirish: Insoniyat tarixida ma'rifat har doim taraqqiyotning asosi bo'lib kelgan. Ma'rifatning ikki asosiy ko'rinishi — dunyoiy va diniy bilimlar — o'z mohiyati bilan bir-birini to'ldiruvchi, inson hayotini har jihatdan yuksaltirishga xizmat qiluvchi manba hisoblanadi. Dunyoiy ma'rifat insonning ilmiy tafakkurini, hayotiy ko'nikmalarini rivojlantirsa, diniy ma'rifat uni axloqiy-me'yoriy va ruhiy jihatdan tarbiyalaydi. Bugungi globallashuv sharoitida bu ikki yo'nalishning uyg'unligi, o'zaro bog'liqligi nihoyatda muhim masalaga aylangan. Zero, ilm-fan taraqqiyoti axloqiy qadriyatlar bilan uyg'un holda rivojlangandagina jamiyatda barqarorlik, adolat va farovonlik qaror topadi. Shu bois, ushbu mavzuni o'rganish, tahlil qilish zamonaviy jamiyat hayotida juda dolzarb hisoblanadi.

2-Asosiy qism: Dunyoiy va diniy ma'rifat — bir qarashda ikki xil yo'nalishday tuyulsa-da, aslida ular inson tafakkurining ikki qanotidir. Ularning har biri inson hayotining muayyan sohalarini qamrab oladi va bir-birini to'ldiradi.

Dunyoiy bilimlar zamonaviy texnologiyalar, tibbiyot, muhandislik, iqtisodiyot, ijtimoiy fanlar kabi sohalarda taraqqiyotga yo‘l ochadi. Bu bilimlar tufayli insoniyat koinotni o‘rganmoqda, kasalliklarga qarshi kurashmoqda, ekologik muammolarni hal qilishga intilmoqda. Bunday yutuqlar, albatta, inson aql-zakovati, ilmiy izlanishlari natijasidir.

Diniy bilim esa odamning ruhiy olami, axloqi, halollik, sabr, mehr-oqibat, adolat kabi yuksak fazilatlarni shakllantiradi. Diniy ma’rifat insonni nafaqat o‘ziga, balki jamiyatga ham foydali bo‘lishga, yomon illatlardan yiroq yurishga undaydi. Qur’on, Hadis, fiqh ilmlari, tariqat va tasavvuf maktablari bu borada boy meros qoldirgan.

Zamonaviy jamiyatda faqat dunyoiy bilimlar bilan chegaralanib qolish yoki faqat diniy bilim bilan yashash biryoqlama rivojlanishga olib keladi. Ilm-fan axloq bilan uyg‘unlashgandagina ijobiy natijalar beradi. Masalan, texnologik yutuqlar axloqsiz qo‘llanilsa, u zararli qurolga aylanadi. Shu bois, ilmni ma’naviyat bilan boyitish muhim. Alloma Abu Nasr Forobiy, Imom G‘azzoliy, Ibn Sino, Al-Beruniy kabi mutafakkirlar ham bu ikki yo‘nalishni uyg‘un holda o‘rganganlar.

Bugungi kunda O‘zbekistonda ham ushbu uyg‘unlikka alohida e’tibor qaratilmoqda. Diniy-ma’rifiy sohalarda islohotlar olib borilib, yurtimizda diniy bag‘rikenglik, ilm-fan rivoji va ma’naviyat uyg‘unligini ta’minlashga intilinyapti. Oliy ta’lim muassasalarida ham diniy va dunyoiy bilimlar uyg‘un holda o‘rgatilmoqda.

Dunyoiy va diniy ma’rifat uyg‘unligi — bu insonning har tomonlama barkamol bo‘lishi uchun zarur bo‘lgan ikki asosiy bilim manbaining o‘zaro mosligi va bir-birini to‘ldiruvchi holatda rivojlanishini anglatadi. Dunyoiy ma’rifat insoniyat taraqqiyoti, ilm-fan, texnologiya, iqtisodiyot va kundalik hayotdagi amaliy bilimlarni qamrab olsa, diniy ma’rifat esa insonni ruhiy-axloqiy jihatdan yuksaltirish, halollik, poklik, sabr-toqat, bag‘rikenglik kabi fazilatlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Ushbu ikki yo‘nalish uyg‘un holda bo‘lsa, jamiyatda ham axloqiy barqarorlik, ham ilmiy taraqqiyot birgalikda rivojlanadi. Dunyoviy bilimlar asosida yaratilgan texnik yutuqlar, diniy-axloqiy qadriyatlar bilan boshqarilsa, u insoniyat manfaatiga xizmat qiladi. Aks holda, ma’naviyatsiz ilm zararli qurolga aylanishi mumkin.

Islom dini ham ilm olishga, tafakkur qilishga, adolat va halollikka chaqiradi. Shuning uchun ilmiy izlanishlar va diniy tarbiya o‘zaro uyg‘unlashganda sog‘lom, bilimli, vatanparvar, iymonli avlod shakllanadi. Bugungi kunda O‘zbekistonda ham diniy va dunyoiy ta’lim o‘rtasidagi uyg‘unlikni ta’minlashga qaratilgan islohotlar olib borilmoqda.

Shunday qilib, dunyoiy va diniy ma’rifat uyg‘unligi jamiyat barqarorligi, inson kamoloti va umumbashariy taraqqiyot uchun muhim tamoyil hisoblanadi.

Inson tafakkuri va dunyoqarashi turli yo‘nalishlardan shakllanadi. Ularning eng asosiy manbalari bu — **dunyoiy va diniy ma’rifat**dir. Dunyoviy ma’rifat insoniyat ilmiy tafakkurining natijasi bo‘lib, hayotdagi amaliy bilimlarni, fan-texnika yutuqlarini o‘z ichiga olsa, diniy ma’rifat esa inson ruhiyatini, axloqiy-etik qadriyatlarini, ma’naviy kamolotini shakllantiradi. Mazkur ikki ma’rifiy yo‘nalish o‘zaro qarama-qarshi emas, balki **bir-birini to‘ldiruvchi, uyg‘un** tushunchalardir. Bugungi globallashuv davrida bu ikki bilim tizimining uyg‘unligi inson shaxsining har tomonlama barkamol bo‘lishiga, jamiyatning sog‘lom rivojlanishiga asos bo‘ladi.

Dunyoiy ma’rifat – bu insoniyat tomonidan kashf etilgan fan, texnika, madaniyat, iqtisod, ijtimoiy taraqqiyot sohalaridagi bilimlar tizimidir. Bu bilimlar inson faoliyatini rivojlantiradi, moddiy dunyoni anglashga yordam beradi, ijtimoiy hayotdagi masalalarni hal qilish imkonini yaratadi.

Diniy ma’rifat esa – bu ilohiy manbalarga asoslangan, inson axloqini, qalbini, iymonini, mehr-oqibat, halollik, sabr-toqat, kechirimlilik kabi fazilatlarini shakllantiradigan ma’naviy bilimlar majmuasidir. Islom dini, xususan Qur’on va Hadislar, eng muhim diniy bilim manbalaridan sanaladi.

Tarixdan ma’lumki, ko‘plab buyuk allomalar — **Abu Ali Ibn Sino, Beruniy, Farobiy, Imom G‘azzoliy, Nasriddin Tusi, Imom Buxoriy, Imom Termiziy** va boshqalar ilm-fan bilan dinni bir-biriga qarshi qo‘ymaganlar. Aksincha, ular ilmni Allohning ne’mati deb bilib, fanni e’tiqod bilan uyg‘unlashtirganlar. Ibn Sino tibbiyotda, Farobiy mantiq va falsafada, Beruniy astronomiyada buyuk yutuqlarga erishgan, lekin ular diniy ma’rifatdan ham chetda bo‘lmaganlar. Bu tarixiy tajriba bizga ilm va din uyg‘unligini yuksak natijalar berishini isbotlaydi.

Bugungi zamon — raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, gen muhandisligi kabi ilg'or fanlar davri. Ammo bu yutuqlardan to'g'ri foydalanish uchun insonda **ma'naviy immunitet** bo'lishi zarur. Diniy ma'rifat bu ehtiyojni qondiradi. Shu sababli, zamonaviy ta'lim tizimi ilm-fan va diniy-axloqiy tarbiyani **birgalikda rivojlantirishga** harakat qilmoqda.

XULOSA:

Dunyoiy va diniy ma'rifat uyg'unligi bugungi zamonaviy jamiyat taraqqiyotida alohida o'rin tutadi. Inson shaxsining har tomonlama kamol topishi, ijtimoiy barqarorlik, ma'naviy uyg'onish va milliy tiklanishning poydevori aynan ushbu ikki ma'rifiy manbaning uyg'unligiga bevosita bog'liqdir. Dunyoviy bilimlar insoniyat taraqqiyotini ilm-fan, texnika, tibbiyot, ijtimoiy fanlar orqali ta'minlasa, diniy ma'rifat esa odamzodni axloqiy jihatdan yuksaltiradi, unga sabr, halollik, mehr-oqibat, vijdon kabi yuksak fazilatlarni singdiradi. Shunday ekan, bu ikki yo'nalish bir-birini to'ldiruvchi, birgalikda insoniyat kamolotiga xizmat qiluvchi kuch sifatida baholanishi lozim.

Tarix tajribasi ham shuni ko'rsatadiki, dunyo tamaddunining eng yuksak cho'qqilariga erishgan jamiyatlar aynan ilm-fan va ma'naviyat uyg'unligiga erishganlar. Abu Ali Ibn Sino, Beruniy, Forobiy, Imom G'azzoliy kabi buyuk mutafakkirlar ilmni imon bilan uyg'unlashtirgan holda, fan bilan dinni qarama-qarshi emas, balki yagona haqiqatga yetaklovchi ikki yo'l deb bilganlar. Bugun biz ham bu an'analarni davom ettirib, ma'rifatli, vijdonli, tafakkurli avlodni tarbiyalashda dunyoiy va diniy bilimlarni muvozanatli qo'llashimiz zarur.

Ayniqsa, bugungi globallashuv, axborot xuruji, mafkuraviy tahdidlar davrida yosh avlodni yot g'oyalardan asrash, ularga mustahkam iymon, keng dunyoqarash, mustaqil fikrlash va zamonaviy bilimlar asosida yashash imkonini berish har qachongidan ham dolzarbdir. Bu esa faqat ma'rifat asosida — ilm bilan tarbiyaning, tafakkur bilan e'tiqodning birligida amalga oshadi.

O'zbekiston Respublikasida olib borilayotgan diniy-ma'rifiy va dunyoiy-ma'rifiy siyosat aynan shu uyg'unlikni mustahkamlashga yo'naltirilgan. Diniy qadriyatlarimiz hurmat qilinmoqda, ayni paytda zamonaviy fan va texnologiyalar rivoji

ham ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa mustaqil yurtimizda ma'naviy poklik, ilmiy taraqqiyot, milliy g'urur va vatanparvarlik tuyg'ularining uyg'un holda rivojlanayotganidan dalolat beradi.

Xulosa qilib aytganda, dunyoiy va diniy ma'rifat uyg'unligi — bu shunchaki ikki yo'nalishning yonma-yon mavjudligi emas, balki insonning ichki va tashqi dunyosini, aqliy va ruhiy jihatlarini mukammal tarbiyalovchi yagona yondashuvdir. Kelajagi porloq, ma'naviy yetuk jamiyat aynan shu muvozanatga asoslangan holda barpo etiladi.

Dunyoiy va diniy ma'rifat uyg'unligi bugungi zamonaviy jamiyat taraqqiyotida alohida o'rin tutadi. Inson shaxsining har tomonlama kamol topishi, ijtimoiy barqarorlik, ma'naviy uyg'onish va milliy tiklanishning poydevori aynan ushbu ikki ma'rifiy manbaning uyg'unligiga bevosita bog'liqdir. Dunyoviy bilimlar insoniyat taraqqiyotini ilm-fan, texnika, tibbiyot, ijtimoiy fanlar orqali ta'minlasa, diniy ma'rifat esa odamzodni axloqiy jihatdan yuksaltiradi, unga sabr, halollik, mehr-oqibat, vijdon kabi yuksak fazilatlarni singdiradi. Shunday ekan, bu ikki yo'nalish bir-birini to'ldiruvchi, birgalikda insoniyat kamolotiga xizmat qiluvchi kuch sifatida baholanishi lozim.

Tarix tajribasi ham shuni ko'rsatadiki, dunyo tamaddunining eng yuksak cho'qqilariga erishgan jamiyatlari aynan ilm-fan va ma'naviyat uyg'unligiga erishganlar. Abu Ali Ibn Sino, Beruniy, Forobiy, Imom G'azzoliy kabi buyuk mutafakkirlar ilmni imon bilan uyg'unlashtirgan holda, fan bilan dinni qarama-qarshi emas, balki yagona haqiqatga yetaklovchi ikki yo'l deb bilganlar. Bugun biz ham bu an'analarni davom ettirib, ma'rifatli, vijdonli, tafakkurli avlodni tarbiyalashda dunyoiy va diniy bilimlarni muvozanatli qo'llashimiz zarur.

Ayniqsa, bugungi globallashuv, axborot xuruji, mafkuraviy tahdidlar davrida yosh avlodni yot g'oyalardan asrash, ularga mustahkam iymon, keng dunyoqarash, mustaqil fikrlash va zamonaviy bilimlar asosida yashash imkonini berish har qachongidan ham dolzarbdir. Bu esa faqat ma'rifat asosida — ilm bilan tarbiyaning, tafakkur bilan e'tiqodning birligida amalga oshadi.

O'zbekiston Respublikasida olib borilayotgan diniy-ma'rifiy va dunyoiy-ma'rifiy siyosat aynan shu uyg'unlikni mustahkamlashga yo'naltirilgan. Diniy qadriyatlarimiz hurmat qilinmoqda, ayni paytda zamonaviy fan va texnologiyalar rivoji ham ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa mustaqil yurtimizda ma'naviy poklik, ilmiy taraqqiyot, milliy g'urur va vatanparvarlik tuyg'ularining uyg'un holda rivojlanayotganidan dalolat beradi.

Xulosa qilib aytganda, dunyoiy va diniy ma'rifat uyg'unligi — bu shunchaki ikki yo'nalishning yonma-yon mavjudligi emas, balki insonning ichki va tashqi dunyosini, aqliy va ruhiy jihatlarini mukammal tarbiyalovchi yagona yondashuvdir. Kelajagi porloq, ma'naviy yetuk jamiyat aynan shu muvozanatga asoslangan holda barpo etiladi.

FOYDALANILGAN MANBALAR

1. Karimov, I. A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Qur'oni Karim. O'zbekiston Musulmonlari idorasi tarjimai. – Toshkent: Hilol-Nashr, 2013.
3. G'azzoliy, Abu Homid. *Ihyo ulumiddin* (Diniy bilimlarni tiriltirish). – Toshkent: Movarounnahr, 2007.
4. Toshqulov, K. Sh. *Ma'naviyat asoslari*. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2017.
5. G'afurov, A. va boshqalar. *Dinshunoslik asoslari*. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2021.
6. Abdullayev, A. X. *Ma'naviy-ma'rifiy tarbiya nazariyasi va amaliyoti*. – Samarqand: SamDU, 2020.
7. Nasr, S. H. *Islamic Science: An Illustrated Study*. – London: World Wisdom, 2006.
8. Ziyonet elektron kutubxonasi: www.ziyonet.uz – Ma'naviy-ma'rifiy resurslar.
9. Islom sivilizatsiyasi markazi rasmiy sayti: www.islamcivilization.uz – Ilmiy-ma'rifiy maqolalar, sharhlar va tahliliy materiallar.